

Úrazovosť na školách pri športových aktivitách Injuries in schools during sports activities

Mgr. Valéria Moricová, PhD.

Fakulta bezpečnostného inžinierstva UNIZA, Slovenská republika, kontakt:
valeria.moricova@fbi.uniza.sk

Ing. Petr Polák, MBA

Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i., Česká republika, kontakt: polak@vubp-praha.cz

Abstrakt

Šport môže viesť k zlepšeniu kvality života, no taktiež i k mnohým zraneniam. V rámci telesnej a športovej výchovy, ako aj pri výkone športu ako povolání je potrebné, aby jedinci a tímy poznali a uplatňovali účinné postupy, ktoré im pomôžu k zvýšeniu bezpečnosti a ochrany zdravia. Príspevok je výstupom v rámci spolupráce Fakulty bezpečnostného inžinierstva UNIZA a Výzkumného ústavu bezpečnosti práce, Praha. V rámci projektu „Bezpečnosť práce ve sportu“ sa zameriavame na športovú aktivitu futbal na školách.

Kľúčové slová: športový úraz, futbal, žiaci, študenti, Slovenská republika.

Abstract

Sport can lead to an improvement in the quality of life, but also to many injuries. In physical and sports education, as well as in the exercise of sport as a profession, it is necessary for individuals and teams to know and apply effective procedures that will help them to increase safety and health. The paper is an output within the cooperation of the Faculty of Security Engineering University of Zilina and Occupational Safety Research Institute, Prague. Within the project „Work safety in sport“ we focus on the sports activity of football in schools.

Keywords: sports injury, football, students, Slovak republic.

Úvod

„Všeobecným cieľom telesnej a športovej výchovy je umožniť žiakom a študentom si osvojiť, zdokonaľovať a upevňovať pohybové návyky a zručnosti na primeranej úrovni, zvyšovať svoju pohybovú gramotnosť, rozvíjať kondičné a koordinačné schopnosti, zvyšovať všeobecnú pohybovú výkonnosť a zdatnosť, prostredníctvom vykonávanej pohybovej aktivity pôsobiť a dbať o zdravie, vytvárať trvalý vzťah k pohybovej aktivite, telesnej výchove a športu s ohľadom na záujmy žiakov, ich predpoklady a individuálne potreby ako súčasť zdravého životného štýlu a predpokladu schopnosti celoživotnej starostlivosti o vlastné zdravie“ [1, s. 3].

Futbal a ďalšie športy je nie len voľno časovou aktivitou, ale je pravidelnou súčasťou výučby telesnej a športovej výchovy na školách všetkých stupňov, taktiež i v podobe ligových súťaží je zdrojom príjmov pre amatérskych a profesionálnych hráčov. Štatistické údaje v rôznych oblastiach športu v rámci Slovenska sú uvedené v ročenke Šport v číslach. Futbal je kolektívna športová činnosť, športová hra. Je pohybová aktivita uskutočňovaná v kolektívoch podľa určitých pravidiel [2].

1. Športový úraz

„Športový úraz je náhle narušenie celistvosti tkanív, ktoré vzniká pôsobením vonkajšieho násillia (tlaku, sily) pri športovaní“ [3]. „Športová traumatológia je špecializovaný medicínsky odbor, ktorý sa zaoberá diagnostikou, liečbou a rehabilitáciou športových úrazov“ [4].

„Registrovaný školský úraz je úraz, ktorý je dôvodom neprítomnosti žiaka v škole na základe stanoviska ošetrojúceho lekára trvajúcej viac ako tri dni alebo smrť žiaka“ [5]. Medzi najčastejšie miesta úrazov detí a mládeže patrí domáce prostredie (36%), ďalej športoviská (23%), cesta (21%) a škola alebo predškolské zariadenia (17%). Najviac úrazov detí a mládeže pri loptových hrách je hlavne pri futbale, ktorý je našim najrozšírenejším športom [6].

V Metodickom usmernení č. 4/2009-R z 11. februára 2009 k zavedeniu jednotného postupu škôl, školských zariadení a vysokých škôl pri vzniku registrovaného školského úrazu a pri evidencii nebezpečných udalostí sú popísané súvislosti so **školským úrazom**: rozdelenie úrazov, klasifikácia, komu hlásiť, dokedy, ďalšie povinnosti a organizácia prác pri väčšom a hromadnom úraze. Školský úraz [5]:

- (1) „Registrovaný školský úraz je poškodenie zdravia dieťaťa, žiaka alebo študenta ak sa stal:
 - a) pri výchovno-vzdelávacej činnosti na základných školách, základných umeleckých školách, stredných školách, špeciálnych školách, školských zariadeniach a vysokých školách (ďalej len „škola“) alebo nepovinnej činnosti organizovaných školou alebo v priamej súvislosti s ňou,
 - b) pri činnostiach, ktoré nie sú uvedené v písmene a) ak ich žiak vykonal na príkaz alebo so súhlasom učiteľa alebo povereného zamestnanca školy.
- (2) Registrovaný školský úraz je úraz, ktorý je dôvodom neprítomnosti žiaka v škole na základe stanoviska ošetrojúceho lekára trvajúcej viac ako tri dni alebo smrť žiaka.
- (3) Škola spisuje záznam o registrovanom školskom úraze uvedený v prílohe č.1 najneskôr do štyroch dní po oznámení vzniku registrovaného školského úrazu. Ak sa jedná o neplnoletého žiaka, k jeho spísaniu sa prizve zákonný zástupca žiaka.
- (4) Registrovaným školským úrazom nie je úraz žiaka, ktorý sa stal pri praktickom vyučovaní, odbornej praxi vykonávanej u fyzickej alebo právnickej osoby na základe dohody, brigády alebo inej činnosti. Takýto úraz sa považuje za registrovaný pracovný úraz.
- (5) Neregistrovaný školský úraz je úraz, ktorý je dôvodom neprítomnosti žiaka v škole na základe stanoviska ošetrojúceho lekára trvajúcej menej ako štyri dni, poprípade ak aj nedôjde k neprítomnosti žiaka v škole, ale dôjde k poškodeniu jeho zdravia úrazom.
- (6) Vyšetrením úrazu sa rozumie zistenie všetkých okolností a príčin vzniku úrazu, miesta úrazu, svedkov úrazu, zadokumentovania miesta úrazu ak ide o závažný úraz, uvedenia mena a priezviska pedagogického zamestnanca, ktorý vykonával dozor v čase vzniku úrazu, poprípade mena a priezviska zamestnanca, ktorý dal žiakovi pokyn na činnosť, ktorá viedla k vzniku úrazu.
- (7) Škola vnútorným predpisom určí, komu a akým spôsobom sa oznamuje vznik úrazu a nebezpečnej udalosti.“

Šimonek [In 2] uvádza najčastejšie **príčiny a zdroje úrazov** v školách:

- Učiteľ:
 - porušenie základných fyziologických a zdravotníckych pravidiel (postupnosť, primeranosť, individuálny prístup, umožnenie účasti chorých žiakov),
 - zlá organizácia a metodika nácviku,
 - nesprávna pomoc pri cvičení a nedodržanie zásad záchrany cvičenca pri cvičení,
 - nesprávne rozhodovanie pri hrách (pripustenie tvrdej hry, netrestanie nedovolených zákrokov),
 - zlá organizácia súťaží a turnajov i ďalších podujatí organizovaných v rámci záujmovej TV,
 - podceňovanie pravidiel úrazovej zábrany.
- Žiak:
 - nízka úroveň aktivácie žiaka - nedostatočná aktívna reakcia žiaka na podnety učiteľa (princíp aktívnej odpovede žiaka),
 - chybná životospráva (málo spánku, nesprávna výživa, fajčenie, atď.),

- nesprávny a nedostatočný nácvik (slabá kondícia, únava, klesá koordinácia a výkonnosť),
- nedostatočné rozcvičenie,
- nedisciplinovanosť a precenenie svojich síl,
- úmyselné porušenie pravidiel,
- cvičenie v chorobe alebo počas rekonvalescencie,
- nízka úroveň morálky, nečestné až zákerné súťaženie.
- Telovýchovné objekty:
 - šmyklavý, nerovný, hrboľatý terén (klzká podlaha telocvične, zlá kvalita ľadovej plochy, neudržiavaná trávnatá plocha, atď.),
 - predmety v blízkosti hracej plochy,
 - nekvalitné vetranie, vykurovanie, osvetlenie,
 - zlý terén v prírode (zľadovatený sneh, skryté prekážky, ostré predmety vo vode, atď.).
- Náradie, náčinie, výstroj, výzbroj:
 - zlý technický stav konštrukcií náradí,
 - prehustená, ťažká, objemovo veku neprimeraná lopta,
 - nevhodná obuv a úbor.

Šimonek [In 2] uvádza aj **mechanizmy úrazov** pri športových aktivitách: nechcený pád, úder (napr. šľapák pri futbale), náraz, chcený pád (pri futbale napr. skok po lopte pred bránkou).

2. Evidovanie úrazovosti detí, žiakov a študentov na školách

Informácie o evidencii neregistrovaných školských úrazov a spisovaní záznamu o registrovanom školskom úraze sú uvedené v metodickom usmernení č. 4/2009-R. Informácie o úrazovosti detí, žiakov a študentov na školách boli evidované cez Ústav informácií a prognóz školstva (ÚIPŠ), ktorý sa zlúčil s Centrom vedecko-technických informácií SR (CVTI SR). CVTI SR je ako priamo riadená organizácia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR národným informačným centrom pre vedu, techniku, inovácie a vzdelávanie a vedeckou knižnicou Slovenskej republiky. Koordinuje činnosť a zabezpečuje prevádzku interdisciplinárnych výskumno-vývojových centier a národných infraštruktúr pre výskum, vývoj, inovácie a vzdelávanie. CVTI SR zverejňuje zoznamy, ktoré obsahujú adresu školy/školského zariadenia, kontaktné údaje, celkové počty žiakov denného štúdia, klientov resp. ubytovaných. Oddelenie mládeže a športu každoročne vydáva ročenku Šport v číslach, prezentujúcu štatistické údaje za oblasť športu, ktoré sú zbierané CVTI SR v rámci programu štátnych štatistických zisťovaní [7]; [8]; [9].

Možnosti špecifikácie kritérií pre výber záznamov úrazovosti detí, žiakov a študentov v CVTI SR pre vybrané školské roky [10]:

- Typ školy: regionálna škola / vysoká škola
- Druh zriaďovateľa: štátny / súkromný / cirkevný
- Druh školy: MŠ / ZŠ / SŠ / špec. MŠ, ZŠ, SŠ / ostatné školy / školské a výchovné zariadenia
- Územie školy: kraje SR
- Dátum úrazu: od - do
- Druh úrazu: registrovaný / neregistrovaný
- Typ úrazu: drobné zranenie a bežný úraz / samovražda / registrovaný školský úraz / závažný školský úraz s ťažkou ujmom na zdraví / závažný školský úraz s dlhodobou pracovnou neschopnosťou / závažný školský úraz s následkom smrti
- Zdroj úrazu: I. – XI.
- Príčina úrazu: 1. – 14.
- Pohlavie: CH / D
- Odškodnenie úrazu: Á / N

V tabuľkách 1-3 je uvedený príklad evidencie úrazovosti detí, žiakov a študentov z Úr (MŠVVŠ SR) 1-01 za školský rok 2019/2020.

Tab. 1 Kritériá nastavené pre výber záznamov [11]

Typ školy:	regionálna škola
Druh zriaďovateľa:	štátny
Druh školy:	základná škola
Územie školy:	Žilinský kraj
Druh úrazu:	registrovaný
Typ úrazu:	registrovaný školský úraz

Výstup: počet škôl s úrazmi: 62.

Tab. 2 Počet úrazov [11]

Počet úrazov		103	%
z toho	chlapci	63	61,2
	dievčatá	40	38,8
	odškodnené	29	28,2
	neodškodnené	74	71,8
	registrované	103	100
	neregistrované	0	0

Tab. 3 Počty úrazov podľa zdroja a príčiny [11]

Zdroj úrazu	Príčina úrazu														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	Spolu
I.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
II.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
III.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
IV.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	7	-	1	9
V.	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	7	-	-	8
VI.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
VII.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
VIII.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
IX.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
X.	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	13	6	-	-	20
XI.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	41	1	23	66
Spolu	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	15	61	1	24	103

Tak ako je uvedené v tabuľke 3, za školský rok 2019/2020 v štátnych základných školách v Žilinskom kraji (tab. 1), pri najväčšom počte úrazov (66) bol uvedený zdroj: Iné zdroje (XI.). Z hľadiska príčin úrazov bola označená skupina: 12. (Nedostatok osobných predpokladov na riadny pracovný výkon /chýbajúce telesné predpoklady, zmyslové nedostatky, nepriaznivé osobné vlastnosti a okamžité psychofyzologické stavy/) pri počte 61 úrazov. Ďalšia najpočetnejšia skupina (24 úrazov) bola označená skupina: 14. (Nezistené príčiny). Zdroje a príčiny úrazov sú popísané v prílohe vyhlášky MPSVR SR č. 500/2006 Z. z.

3. Právny rámec riešenej problematiky v Slovenskej republike

Základné dokumenty, z ktorých je možné vychádzať pri riešení problematiky zdravie a pohyb (základné a stredné školy), bezpečnosť pri športových aktivitách:

- Metodický pokyn č.4/2009–R z 11. februára 2009 k zavedeniu jednotného postupu škôl, školských zariadení pri vzniku registrovaného školského úrazu a pri evidencii nebezpečných udalostí.

- Nariadenie vlády č. 201/2019 Z. z. Nariadenie vlády Slovenskej republiky o priamej výchovno-vzdelávacej činnosti.
- Štátny vzdelávací program ISCED 1, 2, 3. Vzdelávacia oblasť „Zdravie a pohyb“. Vyučovacie predmety „Telesná výchova“, „Telesná a športová výchova“.
- Vyhláška č. 1/2020 Z. z. Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky o kvalifikačných predpokladoch pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov.
- Vyhláška č. 241/2018 Z. z. Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 65/2015 Z. z. o stredných školách.
- Vyhláška č. 305/2008 Z. z. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky o škole v prírode.
- Vyhláška č. 320/2008 Z. z. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky o základnej škole.
- Vyhláška č. 361/2019 Z. z. Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky o vzdelávaní v profesijnom rozvoji.
- Vyhláška č. 46/2010 Z. z. Vyhláška Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú podrobnosti na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri lesnej práci a podrobnosti o odbornej spôsobilosti na výkon niektorých pracovných činností a na obsluhu niektorých technických zariadení.
- Vyhláška č. 500/2006 Z. z. Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovuje vzor záznamu o registrovanom pracovnom úraze
- Vyhláška č. 525/2007 Z. z. Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky o podrobnostiach o požiadavkách na telovýchovno-športové zariadenia.
- Vyhláška č. 542/2007 Z. z. Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky o podrobnostiach o ochrane zdravia pred fyzickou záťažou pri práci, psychickou pracovnou záťažou a senzorickou záťažou pri práci.
- Zákon č. 1/2014 Z. z. Zákon o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 124/2006 Z. z. Zákon o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 138/2019 Z. z. Zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 140/2008 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 309/2007 Z. z. a o zmene a doplnení zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 226/1994 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o používaní a ochrane olympijskej symboliky a o Slovenskom olympijskom výbore.
- Zákon č. 245/2008 Z. z. Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 28/2009 Z. z. Úplné znenie zákona č. 288/1997 Z. z. o telesnej kultúre a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 300/2008 Z. z. Zákon o organizácii a podpore športu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 355/2007 Z. z. Zákon o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 440/2015 Z. z. Zákon o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 461/2003 Z. z. Zákon o sociálnom poistení.
- Zákon č. 479/2008 Z. z. Zákon o organizovaní verejných telovýchovných podujatí, športových podujatí a turistických podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Záver

Športová aktivita má pozitívne účinky na život človeka, na jeho fyzickú a psychickú stránku. Pri športe sa vyskytujú aj úrazy, ktoré môžu mať rôzne dopady na život a zdravie jednotlivca a narúšajú kvalitu zdravia v oblastiach: somatickej, psychickej, sociálnej, ekonomickej. V rámci prípravy v športe je potrebné, aby jednotlivci si boli vedomí zásad bezpečnosti a dodržiavali ich, trénovali zvládanie pádov, aby boli nastavené adekvátne oparenia zamerané na znižovanie účinkov úrazov.

Literatúra

- [1] *Zdravie a pohyb*. 2020. ŠPÚ. [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://www.statpedu.sk/sk/svp/statny-vzdelavaci-program/svp-druhy-stupen-zs/zdravie-pohyb/>
- [2] ANTALA, B. a kol. 2014. *Telesná a športová výchova a súčasná škola*. ISBN 978-80-971466-1-0. 343 s. [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <http://www.telesnavychova.sk/userfiles/downloads/TSVaSucasnaSkola.PDF>
- [3] MALOVIČ, P. 2020. *Športový úraz je predovšetkým bolesť, opuch a zápal*. [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <http://bedekerzdravia.sk/sportove-urazy>
- [4] LUPTÁK, V. 2020. *Športové úrazy*. [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://www.zzz.sk/clanok/11973-sportove-urazy>
- [5] *Metodické usmernenie č. 4/2009-R z 11. februára 2009 k zavedeniu jednotného postupu škôl, školských zariadení a vysokých škôl pri vzniku registrovaného školského úrazu a pri evidencii nebezpečných udalostí*. [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/metodicke-usbmernenie-c-42009-r-z-11-februara-2009-k-zavedeniu-jednotneho-postupu-skol-skolskych-zariadeni-a-vysokych-skol-pri-vzniku-registrovaného-skolskeho-urazu-a-pri-evidencii-nebezpecnych-udalosti/>
- [6] ROVNÝ, I. 2004. *Národný program podpory zdravia. Podpora zdravia v 21.storočí*. [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <http://verejnezdravotnictvo.szu.sk/SK/2004/1/nppz.htm>
- [7] *Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR)*. 2020. [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: https://www.cvtisr.sk/o-cvti-sr/zakladne-informacie.html?page_id=409
- [8] *Šport v číslach*. 2020. Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR). Odbor metodiky a tvorby informácií školstva. [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/mladez-a-sport/sport-v-cislach.html?page_id=33584
- [9] *Zoznamy škôl a školských zariadení*. 2020. CVTI SR. [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/registre/zoznamy-skol-a-skolskych-zariadeni.html?page_id=9332
- [10] *Úrazovosť detí, žiakov a študentov*. 2020. [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <http://web.uips.sk/Urazy/Default.aspx>
- [11] *Úrazovosť detí, žiakov a študentov*. Úr (MŠVVŠ SR) 1-01 za školský rok 2019/2020. [online]. [cit. 2020-10-23]. Dostupné z: <http://web.uips.sk/Urazy/Statistiky.aspx>
- [12] *Slov-Lex. Právny a informačný portál*. 2020. [online]. Dostupné z: <https://www.slovlex.sk/domov>
- [13] *Inovovaný Štátny vzdelávací program. Štátny pedagogický ústav*. 2020. [online]. Dostupné z: <https://www.statpedu.sk/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaci-program/>

Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu č. 01-S4 „Bezpečnosť práce ve sportu“.